

Študijska knjižnica v Mariboru

44403

Št.

10522

О СЛОВО

ДЪРЖАНО ВЪ ДЕНЬТЪ НА ПОГРЕБЕНИЕТО

на

П. В.

КНЯГИНЯ ЛУИЗА

САЛОНА НА ПЛОВДИВЪ ДЪРЖАВНА ГИМНАЗИЯ

„АЛЕКСАНДРЪ I.“

ОТЪ

АНТОНЪ БЕЗЕНШЕКЪ

ПЛОВДИВЪ

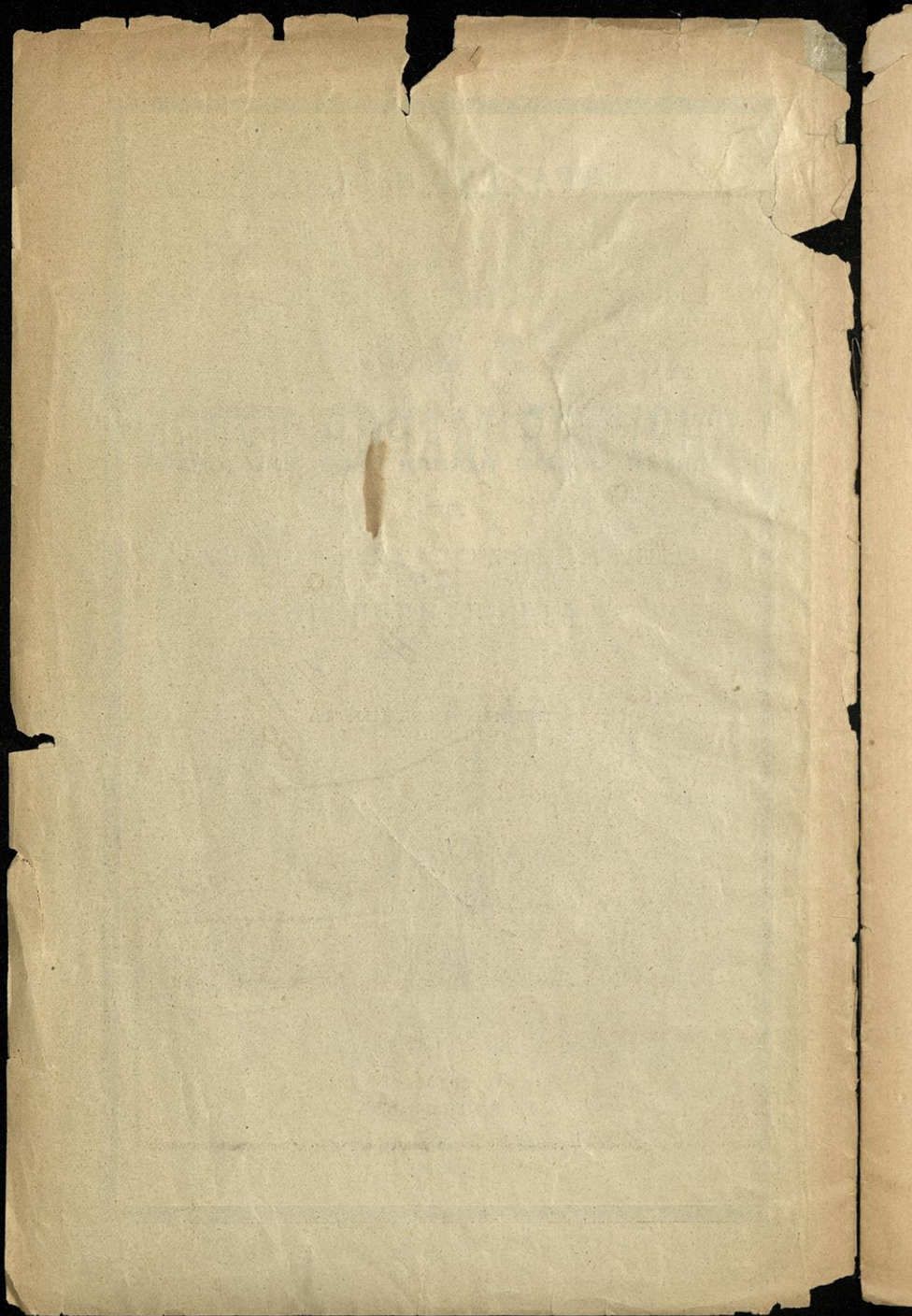
Издание на Книжарницата «Пчела»

1899.

Злато.

13/11. 1930.

Злато.

[Circular stamp: Univerzitetna biblioteka]

* 5 Январий 1870 г.
† 19 Январий 1899 г.

030023240

„Ние оплакваме една мъртва,
а поздравяваме една безсмъртна.“

Викторъ Хюго.

Не намирамъ други по-подходящи думи, които да произнесъ въ началото на днешното си слово. отъ думи-тъ на великия французски поетъ *Викторъ Хюго*; защото случаятъ колкото отъ една страна е *печаленъ*, толкова отъ друга страна е *тържественъ*.

Всички знаемъ, защо сме се събрали въ голѣмия салонъ на нашата гимназия, носяща славното име на първи български Князь *Александръ*. Но какво тъжно припомнюване: първиятъ български Князь е мъртъвъ, той принадлежи вече на историята. Но, уви! и първата българска Княгиня е мъртва, — днесъ става нейното погребение.

Както отъ една мълния, като удари въ едно ягко дърво, което се намира на нѣкоя висока планина, гърмежътъ се отражава по блискитъ и далечни върхове, до като достигне до тихитъ долини и най-затѣненитъ кж-тове, така също мълниеносно и съ извънредна сила се разнесе печалното извѣстие за ненадѣйната смъртъ на Н. Ц. В. Княгиня **Мария Луиза** не само по цѣлото ни отечество, но, може да се каже, по цѣлата Европа.

Това тежко извѣстие се распрѣсна отъ княжеския палатъ съ свѣткавична бързина изъ цѣлата столица, а отъ тамъ изъ всичкитъ краища на България до послѣд-ното селце и потрѣсе всичкитъ кржгове: богати и си-ромаси, стари и млади. Всички оплакваме нещастieto, което сполетѣ нашия царствуващи домъ.

„Боже, пази България!“

Това, което прѣди нѣколко дена почти не искахме

да повърваме; това, което ни се видѣ въ първия моментъ невъзможно, изпрѣчва ни се днесъ, когато става погребението на прѣмилата ни Княгиня, съ прѣтрѣсяюща сигурностъ прѣдъ съзнанието ни; а утрѣ ние ще бждемъ зрители на най-печалното шедствие, каквото сигурно още не е виждалъ градътъ Пловдивъ, отъ като е построенъ на тѣзи три тепета. Утрѣ именно е онзи забѣлжителенъ день, когато ще съпровождаме смъртнитѣ свещени останки на нашата о Бозѣ почивша Господарка до послѣдното Ѣ почивалище, за да Ѣ изразимъ нашата почитъ, нашия поклонъ и да Ѣ кажемъ: „Сбогомъ“ за винаги.

Н. Ц. В. Мария Луиза бѣ сжщинска *майка на България*, понеже надари държавата ни съ **династия**. Тя ни остави най-сжпоцѣнното нѣщо, което може една майка да остави на земята, именно първата си рожба Прѣстонослѣдника **Н. Ц. В. Князь Борисъ Търновски**.

Поклонъ на праха Ти, **Велика Майко!** Вѣчна Ти память, ангелска душо!

Тукмо тукъ можтъ да се повторятъ думитѣ на поета:

„Ние оплакваме една мъртва,
а поздравяваме една безсмъртна;“

защото Н. Ц. В. Майка на Прѣстонослѣдника продължава да живѣе чрѣзъ Височайшата си рожба помежду ни и ще живѣе така сжщо между потомството.

Продължавамъ съ думитѣ на сжщия поетъ:

„Ние Я обичахме, ние Я почитахме, ние Я прославлявахме.“

Да, това е вѣрно; и Тя заслужва въ пълната смисълъ на думата, да бжде обичана, да бжде почитана, да бжде прославена прѣзъ всички врѣмена!

Нека разгледаме отличителнитѣ качества на сърдцето и ума Ѣ, за да разберемъ, че Тя дѣйствително е за насъ **безсмъртна**, и да схванемъ добрѣ, каква сжпоцѣнностъ е ималъ българскиятъ народъ въ лицето на *прѣмилата си Княгиня Мария Луиза* и колко много е загубилъ съ Нея . . .

За тази цѣль нека се запознаемъ най-напрѣдъ съ Нейната **генеалогия**, а послѣ съ Нейната **биография**, *Нейнитѣ високи идеали, Нейнитѣ благородни цѣли и велики*

заслуги за България, която стана за нея ново любимо отечество.

Н. Ц. В. о Бозѣ-почившата Княгиня е родена на 5-й Януарий 1870 година въ Римъ. Тя е първородената дъщеря на **Херцога Роберта Бурбонски** отъ първата му съпруга, Принцеса **Мария Бурбонска**. Подъ надзора на Августейшитѣ Си родители, Тя получи едно възпитание, съ което очудваше всѣкого, който е ималъ честъта, да се запознае съ Нейната Височайша Личность.

Тя бѣ едвамъ на 12 години, когато загуби милата си майка, една примѣрна жена по сърдце и по духъ. Отъ нея Тя получи първитѣ златни наставления, първитѣ обучения, които извираатъ отъ сърдцето и допиратъ до него. Тѣ туриха основата за понататъшното ѣ възпитание и образувахъ ръководящи принципи прѣзъ цѣлия ѣ животъ. Блажено е онова дѣте, което има добра майка!

Шамисо, германски поетъ, казва:

„Само единствената майка знае, какво ще каже да обичашъ и да бждешъ щастливъ“.

Азъ ще прибавѣ, **че щастлива е България**, дѣто имала такава прѣвѣсходна майка, отъ толкова високо произхождение, така възпитана и съ такъви рѣдки дарби!

Нека да споменѣ още и това, че въ младитѣ си години трѣбвало е Мария Луиза да помага на Августейшия Си баща при възпитанието на по-младитѣ отъ Неж братя и сестри. Тя е извършвала това съ най-голѣма грижа и готовность. Тя имъ била единъ видъ възпитателка и учителка. Значи, младитѣ години на нашата прѣмила Господарка не сж били никакъ розови; напротивъ тѣ били пълни съ грижи и старания. И така Тя вече рано е могла да се запознае съ мъжнотиитѣ на възпитанието и съ задачитѣ, които лежатъ върху една възпитателка. Тя бѣ навикнала на сериозенъ животъ още отъ младитѣ си години; Тя знаеше, що е „хлѣбъ, който се яде съ сълзи“, и за това цѣнѣше работника съ потъ на челото и уважаваше високо най-характерната чѣрта на Българина — **трудолюбието**.

И така, ний лесно ще разберемъ, отъ кждѣ произлиза **Нейната скромность, Нейното съчувствие къмъ бѣд-**

нитѣ, Нейната обичъ къмъ възпитателното дѣло, Нейната привързаностъ къмъ работа и изобщо Нейнитѣ високи характерни качества.

Ето какво казва Гете: „Талантътъ се образува въ тишината, а характерътъ въ свѣтската струя“.

Значи, въ работата и въ умственото занятие, въ свѣтскитѣ борби се образуватъ **сжщински характери, високи умове и чувствителни сърдца**.

Прѣзъ това училище и прѣзъ това, тъй да се каже, чистище е прѣминала о Бозѣ-почившата не само въ младитѣ си години, но и като Княгиня на България.— За това тя напуска свѣта чиста като роса, паднала отъ небето, и възвишена като ангелъ.

Много хубаво казва *L. Vives*:

„*Има нѣщо прѣкрасно въ душата на жената*“! И тѣзи думи си иматъ пълно значение за о Бозѣ-почившата Княгиня Мария Луиза.

Да, въ нейната душа имаше всичко **прѣкрасно**, всичко **прѣвъсходно**, всичко **небесно**. Произнасямъ смѣло думата „небесно“, като имамъ прѣдъ видъ, че родътъ **И** води потеклото си отъ единъ светецъ, *Лудовика IX*, и въ черквата, посветена на сжщия Св. Лудовикъ въ Пловдивъ ще се сложатъ утрѣ Нейнитѣ смъртни останки.

Благословіята на прадѣдитѣ дѣйствува обикновено и върху внуцитѣ.

Шиллеръ казва много хубаво:

„*Благословіята обаче дохжда отгорѣ*“.

Дано Всевишниятъ благоизволи да прѣдаде своята благословія и върху Нейнитѣ потомци, които Тя оставя на България, върху Августейшитѣ **И** дѣца: **Бориса, Кирила, Евдокия и Надѣжка**.

Като споменувахъ изобщо за прѣкраснитѣ душевни дарби на прѣмилата ни Покойна, трѣбва да обърнж особено внимание върху Нейното съ *най-дълбоки чувствования* *надарено сърдце*.

За него иматъ дѣйствително пълно значение думитѣ на българския поетъ Вазовъ: сърдцето е като „звънлива струна, която отъ всѣки вѣтръ затрептва“

Сърдцето **И** съчувствуваше до най-висока стѣпень

на бѣднитѣ и болнитѣ, на вдовицитѣ и сирачетата, на нещастнитѣ и отчаянитѣ.

Добринитѣ, които Тя е направила на такива, нѣматъ край: Тя се грижеше за сиропиталища, за болници, за различни благотворителни заведения, особено такива, които сж прѣдзначени за женския полъ. Тя обичаше да посѣщава често такива заведения, вмѣсто да прави приятни расходки и да се прѣдава на развлѣчения или раскошъ. Тя посѣщаваше болнитѣ, утѣшаваше сиромаситѣ и притѣсенитѣ. Безбройни сж ония синове на България, ония български граждани и гражданки, които въ най-тежкитѣ дни на живота си, когато неминуема бѣда е висѣла надъ главитѣ имъ, сж се обръщали къмъ *Височайшата Покойна*, която никога не е отказвала да имъ протѣгне ржката си и да имъ олеghi положението съ морална, а по нѣкога и съ материална помощъ. Не сж малко ония майки, сълзитѣ на които сж били истривани отъ Покойната Първо-избраница на Н. Ц. В. Княза.

Покойната Княгиня извършваше обаче всичкитѣ благодѣяния тихо, както това съотвѣтствува на Нейната скромность и съобразно съ думитѣ на Исуса Христа: „Когато правишъ нѣкое благодѣяние, не бива да знае лѣвата ти ржка, какво прави дѣсната.“ Значи Тя не искаше да знае свѣтътъ тѣзи благодѣяния; но знажтъ за това хиляди и хиляди облагодѣтелствувани хора, знае за тѣхъ Всевишниятъ, който ще Я възнагради споредъ великитѣ **И** зислуги.

Поетътъ Вазовъ сравнява небето, морето и сърдцето и ги нарича „три свѣтове бескрайни.“ И дѣйстви-телно, такова сърдце, каквото бѣше това на Н. Ц. В. Княгинята, има въ себе си нѣщо **небесно**, нѣщо величествено като морето, и неговата любовъ **е бескрайна**. Това се доказва отъ послѣднитѣ думи на прѣмилата ни Княгиня, които (думи) исказа въ присѣйствието на Августейшия си съпругъ, нашия възвишенъ Господаръ и въ присѣйствието на цѣлото Си домочадие: „**Азъ умирамъ вече, но ще бѣдѣ винаги съ Тебе, мой любезни, и тамъ отгорѣ, отъ небето ще бѣдѣ за България, за Тебе, за дѣцата и за българското дѣло.**“ Послѣднитѣ

думи произнесе умирающата Княгиня вече блѣдна, нѣ съ пълненъ вѣсторгъ.

Отъ тѣзи думи можемъ да разберемъ, че Покойната Княгиня бѣ велика душа, и че Нейното сърдце смѣло може да се сравни съ величието на морето и съ височинитѣ небесни.

България е имала велики мъже, но има и една велика жена. — Дѣйствително, Н. Ц. В. Мария Луиза притежаваше всичкитѣ дарби, каквито трѣбва да има една велика жена, а при това не ѝ липсва никоя отъ ангелскитѣ дарби на добра майка и примѣрна съпруга.

Тя имаше енергия, но и нѣжна чувствителностъ; Тя имаше великъ духъ, но и велико сърдце; Тя правѣше чудеса съ тия високи дарби; Тя бѣше, съ една дума, жена, каквито се срѣщатъ твърдѣ рѣдко въ това столѣтие.

Величието ѝ се проявяваше особено чрѣзъ това, че Тя схващаше въ пълната смисълъ, като дѣйствително мъдра Господарка, всичкитѣ важни интереси, всичкитѣ надлѣжащи нужди, както и бѣдѣщитѣ високи цѣли, които Провидѣнието е опрѣдѣлило на Нейното ново *отечество* — *България*.

Най-силно доказателство за това сж Нейнитѣ послѣдни думи, които Тя на смъртното лѣгло продума на Прѣстолонаслѣдника Н. Ц. В. Борисъ князь Търновски, слѣдъ като за послѣденъ пътъ прѣгърна и цѣлуна любезното си чадо: „**Когато единъ день и Ти бѣдешъ повиканъ да царувашъ, гледай да бѣдешъ единъ примѣренъ Господарь.**“

Тия мъдри думи сж достойни да ги искаже единъ философъ, именно въ оня моментъ, когато (споредъ науката психология) е съсърдоточено до най-висока стѣпень цѣлото съзнание, въ прѣдсмъртния часъ. Така може да се произнесе само единъ великъ духъ, който никога не умира.

За това имахъ право, като турихъ въ началото на рѣчьта си:

„Ние оплакваме една мъртва,

„а поздравяваме една безсмъртна.“

Ние съ пълно довѣрие можемъ да кажемъ, че този великъ духъ на прѣмилата ни Княгиня ще съществува

вѣчно между насъ и ще се прѣдава на потомството отъ родъ въ родъ и отъ вѣкъ на вѣкъ.

Тѣло съ тѣло се раздѣля, но духъ съ духъ не се раздѣля. Тѣлото ще стане прахъ, а духътъ ще въстържествува. —

Въ сърдцата на Височайшето семейство **И** построи храмъ любовта, и въ него Тя ще живѣе вѣчно; а въ сърдцата на българския народъ построи **И** такъвъ храмъ — **искрената благодарностъ**. Въ сътворенията на високия духъ ще продължава да вирѣе скъпиятъ животъ на сжщия духъ. Съ други думи, никога нѣма да забрави българския народъ, какво нѣщо този високъ духъ, това велико сърдце сътвори за България.

При това този симпатиченъ и милъ образъ на Княгинята ще остане неизгладимъ изъ памятьта на всички ни. Общеизвестно е, че щомъ Княгинята се яви въ срѣдата на народа, Тя веднага спечели неговата симпатия и любовъ. Тя съ една дума плѣни сърдцата на всичкитѣ. И колко Тя бѣше обикнала България, Своего ново отечество! Какъ се въсхищаваше отъ красотитѣ на страната ни и колко добръ Тя умѣеше, като художница по живописъ, да ги прѣдстави! Дѣйствително, **Княгиня Мария Луиза** ще бѣде помнена все до тогава, до като България има история.

Потомството ще ни завижда отъ една страна, че сме били щастливи да живѣемъ въ сжщия периодъ, когато имаме такава обожавана Княгиня, а отъ друга страна ще ни съжалява, че сждбата ни е била толкова жестока, че ни е отнела тази скъпоцѣнность — този едеалъ — Княгинята, която едвамъ шестъ години бѣше най-примѣрна другарка на нашия Господаръ, най-обичната отъ всички ни Княгиня и истинска майка на народа.

Но едно нѣщо не бива да забравяме, именно, че тази млада майка и Господарка остави слѣдъ себе си четире Августѣйши дѣца — сирачета, и за тѣхъ друга майка нѣма, освѣнъ България. Тѣ сж сжщински чеда на България: тукъ сж родени, тукъ ще се въспивавать, тукъ ще царувать.

И всѣки синъ, всѣка дъщеря на България трѣбва да се присѣдини съ сърдце и душа къмъ Тѣхъ и къмъ възлюбления Имъ баща — нашия Господаръ, за да спо-

могне споредъ силитѣ си, да се ублажатъ на Височайшето семейство горчевинитѣ, които прѣкарва въ настоящитѣ тежки дни. Не стига обаче, да се изразява съчувствието само чрѣзъ думи или други външни знакове, но *на дѣло* трѣбва да покажемъ, че сме готови всекога подъ мждротото прѣдводителство на **Н. Ц. В. Княза** и искрено прѣданны на Височайшата династия, да защитаваме майка България и да дѣйствуваме за нейното прѣуспѣвание и по-щастливо бѣдѣще!

Покойната Княгиня не остава само четире дѣца, нѣ Тя остава почти единъ 4 милионенъ народъ, който плаче като дѣте за своята майка. Тѣзи милиони синове е имала прѣблагата о Бозѣ-почивша Княгиня на умъ, когато е произнесла послѣднитѣ си думи: „Азъ умирамъ вече, но ще бѣдѣ винаги съ Тебе и тамъ отгорѣ, отъ небето ще бѣдѣ за **България**, за дѣцата и за **българското дѣло**.“ И подиръ това, като се обърнала къмъ Прѣстолонаслѣдника, промѣлила слѣднитѣ думи: „Когато единъ день Ти бѣдешъ повиканъ да царувашъ, гледай да бѣдешъ **примѣренъ Господаръ**.“

Тѣзи думи, исказани съ смъртенъ потъ на челото и съ растреперанъ гласъ, сж истинско **завѣщание** на покойната Княгиня за всичкитѣ български синове и дѣщери. Тѣзи послѣдни думи въ по-обща смисълъ значатъ: „И вие всички, особено младежитѣ, гледайте да бѣдете **примѣрни синове на отечеството, примѣрни граждани**!“

По-хубаво завѣщание за българския народъ покойната Княгиня не е могла да направи: то струва повече, отколкото всичкото злато и всичкитѣ бесцѣнни камъни.

Това показва, какви скжпоцѣнности сж се крияли въ сърдцето ѝ. Да, скжпоцѣнности, които се откриватъ и завѣщаватъ само въ такива трогателни и възвишени моменти, какъвто е моментътъ прѣдъ послѣдното издѣхвание.

Тукъ си иматъ мѣсто думитѣ на Шиллера, и съ тѣхъ е исказано всичко:

«Едно царско сърдце чувствува царски.»

Отъ всичко това можемъ да разберемъ, каква голяма загуба сполетѣ България съ смъртъта на Августѣйшата Господарка Мария Луиза.

И сжщиятъ поетъ Шиллеръ казва:

«И ако човѣкътъ свършва на земята своето трудно пѣтешествие,
Още на гроба си посажда **надѣждата**.»

Такава надѣжда за другъ по-щастливъ животъ има всѣки единъ християнинъ, а такава надѣжда, но само въ по-висока стѣпенъ имала е тоже о Бозѣ-почившата Княгиня, която, както е извѣстно, бѣ твърдѣ **набожна**.

Има ли нѣщо по-възвишено отъ една набожна майка, която моли Бога за щастieto на дѣцата си? —

И такава бѣ нашата прѣмила Княгиня. Тя моли Бога до послѣднитѣ въздишки за щастieto на дѣцата си и за едно велико и славно бѣдѣще на България.

И Тя вѣрваше, че Господъ ще чуе нейнитѣ молитви. Тя обичаше България и всичкитѣ ѝ синове и дѣщери като свои собствени дѣца.

„А още на гроба си посади **Надѣждата**.“ Колко хубаво можѣтъ тия думи на поета да се вземѣтъ въ метафорично значение!

Знайно е, че и послѣдната рожба на Н. Ц. Височество доби кръщелното име **Надѣжда**.

Такѣвъ е законътъ въ естеството, такѣвъ е човѣческия животъ:

«Трѣбва да исчезне цвѣтътъ,
За да ни ошастливи плодътъ.»

Навѣрно си мислише покойната Княгиня: „Давамъ си животъ, а оставамъ ви „**Надѣждата**.“

Да, надѣждата крѣпи всѣки отдѣленъ човѣкъ: и богатъ, и сиромакъ, и старъ и младъ; традиционални надѣжди има всѣки единъ народъ, особено нововъзроденъ, какѣвто е българския. Отнемете на единъ човѣкъ или на единъ народъ надѣждата, и вие ще го упропаститѣ. Но българскиятъ народъ не е изгубилъ надѣждитѣ прѣзъ петвѣковното си робство, та за това бѣ спасенъ и освободенъ; а сега още по-малко ще се откаже отъ тѣхъ и не бива да се отказва. Неговитѣ надѣжди сж основателни, тѣ не сж „утопии“ или праздни надѣжди. Той съ пълно право има свои високи цѣли и се стреми къмъ своитѣ идеали. И ако споредъ **Гете** „отдѣленъ човѣкъ

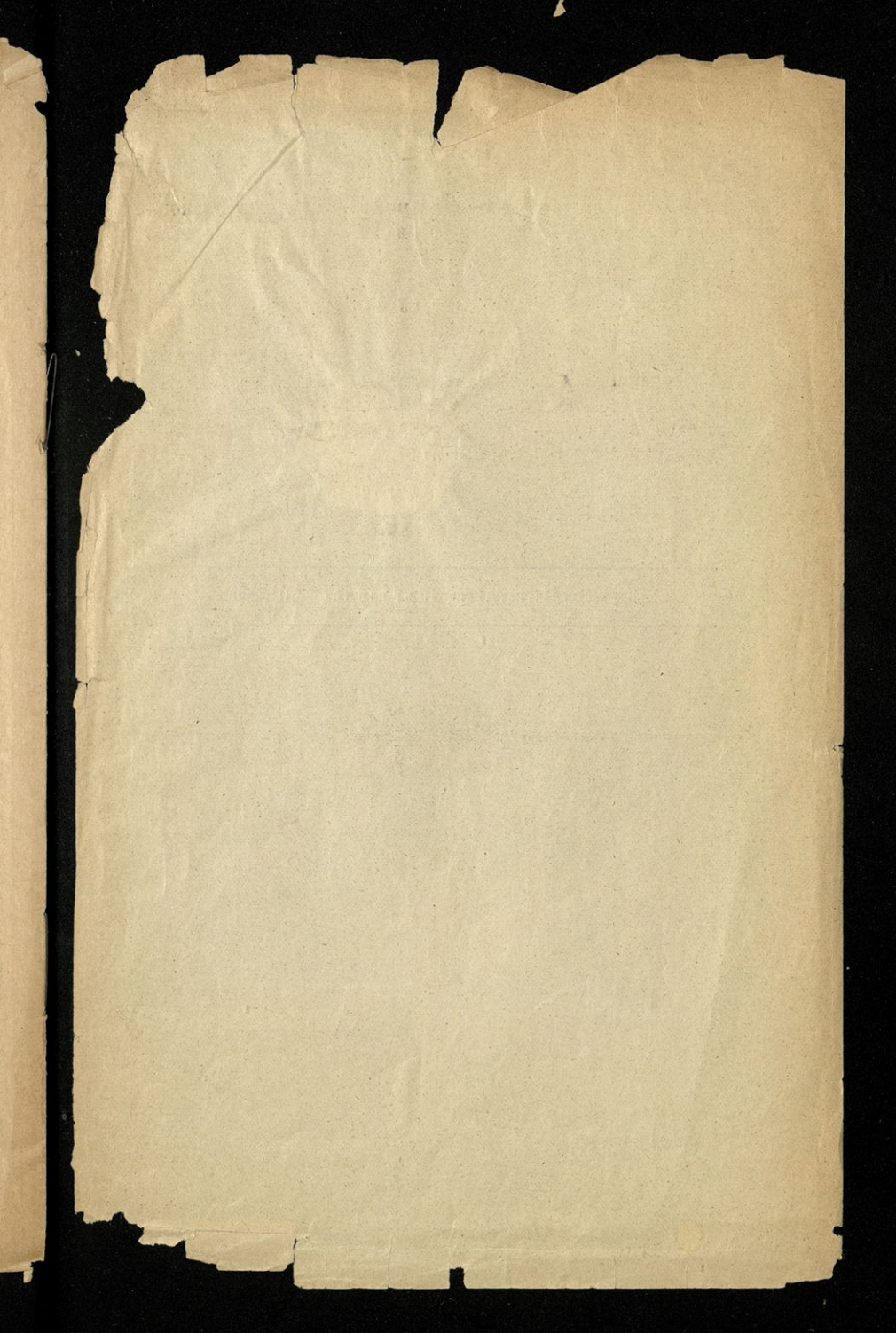
расте съ своитѣ по-високи цѣли,“ това струва толкова повече за единъ цѣлъ народъ: и той расте и се усилюва все по-вече, колкото по-високи цѣли си поставя и колкото по-възвишени идеали има

Дано се сбъднатъ всичкитѣ надѣжди на българския народъ, дано му се осъществятъ всичкитѣ идеали!

А къмъ едно славно бъдеще да го водятъ **вѣрата** въ Всевишния, **любовта** къмъ отечеството и **надѣждата**, че ще се изпълнятъ всичкитѣ благопожелания и молитви на една ангелска душа — на **о Бозѣ-почившата първа Българска Княгиня Мария Луиза!**

Вѣчна ѝ память!

Дружествена печатница «Съгласие» — Пловдивъ.